Cosmos Multidisciplinary Research E-Journal
Online Available at www.cmrj.in
Recognized International Peer Reviewed Journal
Impact Factor 5.69
ISSN No. 2456-1665

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर साहित्य चळवळीची प्रेरणा

डॉ. राजीव आबाराव काळे
मराठी विभाग
श्री.बंकटस्वामी महाविद्यालय बीड

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे मराठी साहित्यासाठी एक अत्यंत महत्त्वपूर्ण प्रेरणास्थान आहेत. त्यांच्या विचारांनी आणि कार्यांनी दलित साहित्य आणि इतर साहित्य प्रवाहांना नवी दिशा दिली. त्यांनी साहित्याला सामाजिक न्याय आणि समानतेचे माध्यम बनवण्याची कल्पना मांडली.डॉ.आंबेडकरांनी साहित्याला केवळ कला म्हणून न पाहता, तर ते सामाजिक बदलाचे एक प्रभावी साधन म्हणून पाहिले. त्यांच्या विचारांनी दलित साहित्याला एक वेगळी दिशा दिली आणि दलित साहित्यिकांनी आपल्या अनुभवांना आणि भावनांना साहित्यात मांडण्यास प्रोत्साहन दिले.डॉ. आंबेडकर यांनी दलित साहित्याला एक वेगळी ओळख दिली. त्यांनी दलित साहित्यिकांना आपल्या वेदना, संघर्ष आणि अस्मितेचे चित्रण करण्यास प्रोत्साहित केले. त्यांचे विचार दलित साहित्याच्या निर्मितीसाठी एक महत्त्वपूर्ण प्रेरणा ठरले.दलित साहित्याच्या निर्मितीच्या मुळाशी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे कार्य, विचार व तत्त्वज्ञान आहे. बाबासाहेब आंबेडकरांनी जे विविध लढे दिले, ज्यात महाडचा सत्याग्रह, काळाराम मंदिराचा सत्याग्रह, धर्मांतराची घोषणा व प्रत्यक्ष धर्मांतर, 'मूकनायक', 'बहिष्कृत भारत'मधील लिखाण, राज्यघटनेचे लेखन, गोलमेज परिषदेतील सहभाग व राखीव जागांची तरतूद यामुळे दलित समाजामध्ये आत्मभान, नवचैतन्य, लढवय्येपणा निर्माण झाला. त्यांच्या जीवनविषयक जाणिवा बदलल्या. ते आपल्या हक्कांप्रती जागृत झाले. आपल्यावर हजारो वर्ष होत असलेल्या अन्यायाची त्यांना जाणीव झाली. या अन्यायाविरुद्ध स्वाभाविक चीड, संताप त्यांच्यात निर्माण होऊ लागला. आधी तो व्यक्त करणे शक्य नव्हते, आता ते प्रत्यक्ष जगण्यातून व साहित्याच्या माध्यमातून ते व्यक्त करू लागले. म्हणून दलित साहित्यात आपल्याला चीड, संताप, विद्रोह, नकार, वेदना, इ. गोष्टी दिसून येतात. दुसऱ्या कोणत्याही साहित्यप्रवाहात आपल्याला या गोष्टी एवढ्या मोठ्या प्रमाणात दिसत नाहीत. दलित साहित्य आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा संबंध खूप महत्त्वाचा

आहे. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे दलित साहित्याचे जनक मानले जातात. त्यांनी दलित साहित्य चळवळीला प्रेरणा दिली आणि सामाजिक न्यायासाठी लढा दिला. त्यांनी दलित साहित्य आणि चळवळीला एक नवीन दिशा दिली आणि दलित साहित्यकृतींमध्ये परिवर्तन घडवून आणले.डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दलित समाजाला सामाजिक न्याय मिळवून देण्यासाठी खूप मोठे योगदान दिले. त्यांनी दलित साहित्य आणि चळवळीला एक नवीन दिशा दिली.डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे दलित साहित्याचे जनक मानले जातात. त्यांनी दलित साहित्य चळवळीला प्रेरणा दिली आणि दलित साहित्यकृतींमध्ये परिवर्तन घडवून आणले.

डॉ. बाबासाहेबांनी दलित साहित्य आणि चळवळीला एक नवीन दिशा दिली आणि दलित साहित्यामध्ये सामाजिक आणि राजकीय विचार प्रगतीसाठी महत्त्वपूर्ण योगदान दिले.दलित साहित्य आणि चळवळीने सामाजिक न्यायासाठी लोकांना एकत्र आणले आणि सामाजिक परिवर्तनासाठी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.एका विचारधारेचे नाव झालेले आहे. आणि आमच्या लिहिण्याची प्रेरणा तर आंबेडकरीच आहे. म्हणून आपल्या या साहित्याला 'दलित ' साहित्या ऐवजी 'आंबेडकरी साहित्य' म्हणुनही संबोधले जाते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी ही द्वंद्वात्मकता संपविण्यासाठी बुद्धाविचाराची ' नवी नैतिकता ' स्वीकारली. ज्यांनी ही नवी नैतिकता स्वीकारून नव्या सामाजमूल्यांचे - समष्टीशी बांधीलकीचे वाड:मयीन ध्येय स्वीकारले त्यांचे साहित्य सर्जनशील झाले. भीम-गीतकारांनी आपल्या गीतातून आंबेडकरी प्रेरणा प्रथमत: संप्रेषित केली. आंबेडकरी चळवळीत त्यांचे योगदान अनन्य महत्त्वाचे आहे. मिलिंद साहित्य सभा, अस्मितादर्श, सिंहगर्जना, समुचित , निकाय, या विचारपीठांतून आंबेडकरी साहित्य साकारत गेले. नामदेव ढासळ, राजा ढाले, बाबुराव बागूल, यशवंत मनोहर, यांनी आंबेडकरी साहित्याला युगसाहित्य ठरविले. आता नव्या ई-युगात आंबेडकरी साहित्यच जागतिक साहित्याचे वैचारिक नेतृत्व करत आहे.

दलित साहित्याने मराठी व एकूणच भारतीय साहित्यामध्ये वास्तववादी साहित्याचा एक जोरकस असा प्रवाह निर्माण केला. हजारो वर्षांपासून ज्यांचे शोषण होत होते, अशा समाजातून पुढे आलेले लेखक, कवी कथा, कविता, आत्मकथने इ. साहित्यप्रकारातून आपल्या भावनांना वाट मोकळी करून देऊ लागले. साहित्यातून अन्याय, अत्याचार, शोषण, विषमता इ. विरुद्ध आवाज उठवू लागले. स्वातंत्र्य, समता, बंधुता,

मानवतावाद इ. मूल्ल्यांशी बांधिलकी सांगू लागले. या साहित्याने मराठी साहित्याला आशय, अभिव्यक्ती व भाषा अशा सर्व अंगानी समृद्ध केलेले आहे. ढसाळाच्या शब्दातच....

"आज आमचे जे काही आहे..
ते सर्व तुझेच आहे
हे जगणे आणि हे मरणे
हे शब्द आणि ही जीभ
हे सुख आणि दुःख
हे स्वप्न आणि हे वास्तव
ही भूक आणि तहान
ही सर्व पुण्याई तुझीच आहे"
-नामदेव ढसाळ

संदर्भ:-

१)आंबेडकर आणि मार्क्स - रावसाहेब कसबे

२) डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांची पत्रकारिता : एक समाजशास्त्रीय विश्लेषण - डॉ.विजया खंडागळे - इंगोले